

Сигізмунда воювали 30 років. Унія мала послабити це протистояння, проте, як наслідок, градус напруги у лівонській проблемі після 1599 р. лише зріс. Кожна з цих держав потребувала незалежного одна від одної розвитку, застосування для цього різних способів ведення внутрішньої і зовнішньої політики. Не забуваймо й про те, що шведський та польський народи уже надто відрізнялися один від одного. Можна, звісно, апелювати до того, що Річ Посполита була на папері федерацією двох народів (польського та литовського), а фактично навіть чотирьох (якщо додати сюди українців та білорусів), тож Сигізмунд міг додати до своїх підданих й шведів. Але Швеція була надто далеко, надто відрізнялася від Речі Посполитої, значна частина шведів хотіла бачити свого короля дома, а не «за морем», а становище міжнародного життя під владою польських королів навіть у самій Польщі явно залишало бажати кращого. Додамо сюди ще й особистий конфлікт між Сигізмундом і Карлом, фанатичний католицизм Сигізмунда, який він хотів прищепити усім під його владою, та присутні Сигізмунду впертість і непоступливість – і отримаємо цілий «букет» проблем, який задушив унію іще в її дитинстві.

Фактично розірвання особистої польсько-шведської унії у 1599 року призвело до польсько-шведських конфліктів на наступні півтора століття, що згодом стануть причиною занепаду Речі Посполитої.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андерсон И. История Швеции. Москва: Издательство иностранной литературы, 1951. 409 с.
2. Вейбуль Й. Краткая история Швеции. Стокгольм: Шведский институт, 1994. 163 с.
3. Зашкільняк Л., Крикун М. Історія Польщі: від найдавніших часів до наших днів. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2002. 752 с.
4. История Швеции. / Под ред. А.С. Кана. Москва: Наука, 1974. 719 с.
5. Мелин Я., Юханссон А.В., Хеденборг С. История Швеции. Москва: Весь мир, 2002. 400 с.
6. Історія західних і південних слов'ян (з давніх часів до ХХ ст.) / Під ред. В. І. Ярового. Київ: Либідь, 2001. – 632 с.
7. Камінський А. С. Історія Речі Посполитої як історія багатьох народів, 1505–1795. Громадяни, їхня держава, суспільство, культура. Київ: Наш час, 2011. 263 с.

Лушев Олександр
Науковий керівник – проф. Алексієвець А.

ДІЯЛЬНІСТЬ РЕПРЕСИВНИХ ОРГАНІВ СРСР НА БОРЩІВЩИНІ

Історія починається з окремих подій, людей та територій. Саме тому важливим елементом її вивчення є дослідження в галузі регіональної історії. Невід'ємною складовою історії України є історія її боротьби із радянською владою. 17 вересня 1939 року радянські війська вступили на територію Західної України, одразу ж розпочалося створення системи радянських репресивних органів. Територія сучасного Борщівського району, за адміністративним поділом СРСР, описаного періоду, складалася із трьох районів Борщівського, Мельнице-Подільського та Скала-Подільського. Одразу з приходом більшовиків розпочалися масові репресії. 22 лютого 1941 року НКВС було арештовано 22 учнів 8-10 класів Борщівської середньої школи. Їх звинуватили в підтримці поглядів націоналістичного підпілля. Серед них були як хлопці, так і дівчата. Працівники НКВС проводили арешти всіх, на їхню думку, «не благонадійних та підозрілих», часто навіть не з'ясовуючи обставин відправляли у в'язницю. З початком німецько-радянської війни, більшість в'язнів з території Борщівського району перебували в Чортківській тюрмі. У зв'язку із стрімким наступом німецьких військ постало питання про евакуацію в'язнів, було вирішено відправили їх пішим ешелонам в Умань. Під час такого етапу багато в'язнів помирали в дорозі, а ті, що дійшли, невдовзі були розстріляними. Нестор Мизак вияснив, що в зв'язку із початком німецько-радянської війни знищені без суду 250 мешканців нинішнього Борщівського району, яких радянська влада затаврувала, як «ворогів народу» [1, с. 46].

З поверненням радянської влади на територію Борщівського району навесні 1944 року, відновлюються репресії проти національно-патріотичних кіл. Радянська влада ввозить на

територію району працівників в партійні та правоохоронні органи із східних областей УРСР та Російської РФСР. Через декілька тижнів після «відновлення» радянської влади в районі розпочалась мобілізація до лав Червоної армії. Вона, здебільшого, відбувалася примусово. Про що свідчать наступні факти. Начальник Скала-Подільського райвійськкомату навесні 1944 року заявив підлеглим і співробітникам НКВС, які займалися мобілізацією: «Нам треба призвати 3600 чоловіків. Якщо вб'єте 3000, а 600 приведе, то буде добре». Діючи згідно таких вказівок, вони безкарно розстріляли Дмитра Кучера, Василя Семаку, Василя та Ярослава Олійників у с. Мушкатівка, Григорія Баб'юка, Маночія Мартинюка, Леоніда Олексюка і ще двох чоловіків у с. Бабинці, Івана Данчука, Семена Довбуша, Романа Зуляка, Григорія Іліха, Михайла Кліма, Михайла Кобеля в с. Кудринці [1, с. 60].

Для виявлення членів націоналістичного підпілля ОУН-УПА радянські спецслужби застосовували різні методи. Одним із них було «перевдягання» працівників КДБ в членів ОУН та залякування місцевого населення. За свідченнями Франків Івана Петровича, жителя села Пищатинці, 1932 р. н., записаних мною, такі псевдо оунівці у с. Стрільківці завітали до одного із домогосподарств й почали вимагати надання їм допомоги харчами та грошима. Господар, зрозумівши, що це працівники КДБ під прикриттям, почав виганяти їх із хати. Проте їхній ватажок схопив 4-місячну дитину та вбив її на очах в батьків та інших дітей. Причому, це вчинено з особливою жорстокістю. Дитину, тримаючи за ноги, почали бити головою об одвірок дверей. Очевидно, що метою такої діяльності спецорганів СРСР було підірвання довіри місцевого населення до оунівського підпілля. Також зустрічалися випадки, коли працівники КДБ маскувалися під працівників служби безпеки ОУН, зв'язківців. Гинули чоловіки нашого краю і в результаті провокацій з мобілізацією в УПА. Агенти НКГБ, нібито як посланці від вищого проводу ОУН, оголошували збір новобранців, а потім у певному місці радянські військові підрозділи із засідки безжально розстрілювали їх. Так, у середині квітня 1944 р. в урочищі Сосни біля с. Вовківці (сучасне с. Дністрове) була знищена велика група чоловіків із сіл Бабинці, Білівці, Дзвиняч, Кудринці, Окопи і Трубочин на Борщівщині, які з'явилися «на мобілізацію в УПА». Подібну операцію провели радянські каральні органи у Вовковецькому лісі біля Борщева 9 травня 1944 р., де загинула майже сотня чоловіків з навколишніх сіл. Кого захопили живим із зброєю в руках, розстріляли, а решту ув'язнили на тривалі терміни [1, с. 61]. 12 травня 1944 року в селі Шупарка на сільській площі прилюдно розстрілюють трьох хлопців, учасників української міліції, організованої в перші тижні після відходу більшовиків в 1941 році [2, с. 75].

Відкриті протистояння ОУН-УПА проти НКВС та КДБ наростали. За вже згадуваними спогадами, 19 липня 1944 року відбувалася облога військом, НКВС та КДБ села Пищатинці та частини села Стрільківці. Ці території закрили для входу та виходу. В клубі села Пищатинці засідав оперовповноважений та інші працівники репресивних органів, котрі допитували підозрілих. На основі цих допитів без суду відбувся розстріл Б'ялика Михайла. В Стрільківцях вони зловили чотирьох членів ОУН, котрі переховувалися в одного із жителів села. Їх було розстріляно, тіла їхні вивезено в поле за цвинтар в Пищатинцях, залишили їхні тіла там на ніч. За ніч чийсь собака розгриз живіт одному із повстанців. На другий день дозволили селянам їх поховати.

Прибулі співробітники НКВС, КДБ та партійних органів із території РФСР, про що свідчать їхні прізвища, часто були не високого морального та професійного рівня. Так, наприклад, заступник Мельнице-Подільського райвиконкому Воронов і начальник РВ НКДБ Уваров: пиячили, чинили розбій, мародерствували, били людей. Після багатьох скарг їх змушені були звільнити. Влітку 1944 р. група Мельнице-Подільського РВ НКДБ під командуванням капітана Соколова «допустила цілий ряд брутальних порушень революційної законності, які треба розцінювати просто як мародерство» [1, с. 62]. В документі, адресованому 23 жовтня 1944 р. в обком партії в Чорткові, говорилося, що в Скала-Подільському районі колишні радянські партизани (25 осіб), спрямовані як бойова група обласного управління НКДБ для боротьби з «бандитами», під командуванням О. Васильєва займаються «грабунком під силою зброї» і «буквально як бандити тероризують населення». Та навряд чи це свавілля було припинене, адже напередодні вони в цьому місті, яке було тимчасовим обласним центром, «розграбували базар і там нічого з ними не зробили». 25-26 грудня 1944 р. після бою з групою

УПА підрозділ НКВС із помсти спалив 15 господарств у с. Іванків на Борщівщині і зайнявся мародерством [1, с. 62]. Начальник Скала-Подільського райвідділу НКВС Куклін «довів майже до повного розкладання» підлеглих йому співробітників, вони «займаються мародерством, грабежами, пиячать, матюкають старших, піднімають до них зброю» Так, 3 листопада 1944 р., у с. Лосяч співробітники цього райвідділу Акулов, Бессмоллов та Осипов пограбували 70-літню жінку, 5 синів котрої воювали в Червоній армії на фронті. Секретар райкому партії Бубенцов, котрий писав в обком партії про ці неподобства, уточнював: «Більше фактів ми розкажемо на місці» [1, с. 62]. Секретар Мельнице-Подільського райкому партії Чепіков, будучи в селах не інакше як у супроводі співробітників НКВС, особисто проводив обшуки в селян і забирав їхнє майно. Траплялося, що жертвами цього грабіжника з партійним квитком у кишені були сім'ї червоноармійців. Крім того, відомо, що в приміщенні райвідділу НКВС він особисто допитував і бив 16-літнього Василя Трещука, котрого підозрювали в зв'язках з «бандитами» [1, с. 63].

Під час облав працівники НКВС та КДБ не жаліли нікого, хто мав навіть дотичний стосунок до підпілля ОУН. Як приклад, можна навести подію, що трапилась у листопаді 1944 року під час облави в селі Нивра на Борщівщині, військово-чекістська група розстріляла бабусю, матір, брата (12 років) і сестру (10 років) Марії Патралюк, яка діяла в підпіллі. Потім хату із тілами вбитих підпалили [1, с. 57]. На початку березня 1945 р. «бійці» військово-чекістської групи допитували і катували Прокопа та Марію Кирилюків, мешканців с. Сапогів, бо їхня дочка Анастасія діяла в підпіллі ОУН. Одночасно господарів пограбували. 18 червня під час нового наїзду М. Кирилюк без суду розстріляли [1, с. 59]. Зранку 8 січня 1946 року, велика кількість військ НКВД під командуванням начальника обл. управління Орлова оточила село Шупарка. Проте, облава не вдалась [2, с. 76]. 2 січня 1949 року начальник Скала-Подільського райвідділу НКДБ Голубев в одному із сіл вбив дитину. Були випадки, коли за його участі розстрілювали мирних людей, а в актах вказувалося, нібито вони чинили опір або хотіли втекти під час затримання [1, с. 59]. Треба сказати, що за цих умов траплялися поодинокі представники закону, котрі гуманно ставилися до людей. Це, зокрема, прокурор Мельнице-Подільського району С. Жуков, який «за не притягнення до відповідальності в 1946 р. ні однієї людини за саботаж і захист бандитів куркулів» був звільнений із роботи і виключений з партії [1, с. 73].

Опрацюючи матеріали до цієї теми не можна не згадати репресії проти священників УГКЦ. Восени 1945 року на території району розпочинаються перші арешти священників (о. Назаревич – с. Кривче, о. Малиновський – містечко Королівка). У листопаді 1945 р. уповноважений з релігійних справ капітан Боготюков намагався примусити о. Володимира Чубатого, пароха с. Шупарка, прийняти юрисдикцію «ініціативної групи» з проведення собору УГКЦ, той не погодився. Після чого перед святом Миколая уповноважений заборонив йому проводити відправи в церкві. 8 січня 1946 року до дому о. Чубатого завітали працівники НКВС. Відкрили двері до парафіяльної канцелярії, заштовхали туди священника й зачинилися там. Вимагаючи документів, «правоохоронці» били пароха. Особливо вони цікавилися рукописами проповідей отця Володимира. НКВС провадило також обшуки в церкві, шукаючи зброю, побачивши на хоругвах блакитно-жовті стрічки, Орлов звинуватив отця в вивішені «бандеровських флагов». Після ще тривали допити, погрози. І врешті близько 1 години ночі, о. Володимира вивели з хати під вартою. Восени 1946 року отця етапом вивезли до Казахстану, де він загинув у 1949 році [2, с. 75-78].

Вище наведено тільки невелика кількість подій, що мали місце на території Борщівського району. В хроніці подій на Борщівщині у 1946-1948 рр. згадується 35 сутичок УПА з військами НКВС. Вони відбувалися в містах Борщів та Скала-Подільська й селах Олексинці, Сапогів, Глибочок, Шишківці, Кривче, Сков'ятин, Слобідка, Пищатинці, Шупарка, Худийвіці, Іванків, Шершенівка, Турильче, Мушкатівка, Більче-Золоте, Гермаківка, Залісся, Стрільківці, Іванків, Монастирок, Залуччя, Шершенівка, Турильче, Вербівка, Боришківці [3, с.148-149]. У книзі «Реабілітовані історією. Тернопільська область» у поіменному списку згадується 1805 осіб, вихідців з Борщівського району, котрі зазнали репресій від радянських органів державної безпеки [1, с. 360-581], схожі дані наводить історик Нестор Мизак у своїй книзі «За тебе, свята Україно», вказуючи, що за приблизними підрахунками кількість політ'язнів нинішнього Борщівського району становить майже 2000 осіб [4, с.192].

Отже, як бачимо, каральна репресивна система «правоохоронних» органів СРСР не оминула в своїй діяльності і території Борщівського району. За цей невеликий описаний період можна зрозуміти, що органи НКВС та КГБ часто знущалися із місцевого населення, спостерігалися необґрунтовані звинувачення та вбивства. Під масові репресії підпадали не тільки члени ОУН, а й ті, хто мав необережність висловитися про симпатії їхнім поглядам. Часто працівники репресивних органів не шкодували жінок і дітей. Репресій зазнавали також священики УГКЦ. На території сучасного Борщівського району широко розгортався національно-патріотичний рух. Цьому сприяла велика кількість лісів та печер, де могли переховуватися повстанці і, звичайно, значна підтримка місцевого населення. В останні роки існування СРСР та роки незалежності України відбувався процес реабілітації засуджених за політичними статтями, завдяки йому було реабілітовано 1805 вихідців з району. Після 2014 року в Україні розсекречено архіви репресивних органів часів СРСР, досліджуючи їх, історики зможуть відкрити ще багато таємниць цього періоду.

ЛІТЕРАТУРА

1. Реабілітовані історією. Тернопільська область. Тернопіль: ВАТ «ТВПК «Збруч», 2008. 728 с.
2. Історико-краєзнавчий збірник «Літопис Борщівщини». Ред. І. Сколячис, М. Сохацький. Вип. 3. Борщів: МП «Чумацький шлях», 1993. 100 с.
3. Історико-краєзнавчий збірник «Літопис Борщівщини». Ред. І. Сколячис, М. Сохацький. Вип. 8. Борщів: КТ «Джерело», 1996. 154 с.
4. Мизак Н. С. Науково-дослідницьке видання «За тебе, свята Україно». Чернівці: Буковина, 1998. 448 с.

Мигалевич М. І.

Науковий керівник – проф. Алексієвцев А.

РУСЬКО-ВІЗАНТІЙСЬКІ ВІДНОСИНИ: ДИНАСТИЧНИЙ АСПЕКТ

Історично склалися умови, за яких середньовічні держави на етапі становлення потрапляли в орбіту імперій: Священної Римської чи Візантійської. Для Русі характерне тяжіння до Константинополя через багато факторів: від економічного до ідеологічного. Для варягів, що прибували, Київ спершу був точкою по дорозі до Константинополя, побачити який - їх мрія і мета життя. Олег почав збирати землі східних слов'ян для контролю за шляхом «з варяг у греки», який з'єднував Балтійське та Чорне моря. Через Херсонес у наш край потрапляло християнство. Згодом руські князі, хоча були монархами західного типу, декларували як ідеал східний зразок управління державою.

Усі ці чинники робили шлюби з представниками візантійських династій найпрестижнішими, хоча і не надто численними. У період, який розглядаємо, відбулося одинадцять таких шлюбів. Деякі з них мали величезне історичне значення, як одруження Володимира Святославича на Анні Порфирогеніті, Всеволода Ярославича на родичці Константина Мономаха, Івана Васильовича на Зофії Палеолог. Мова йде не стільки про практичну вигоду, скільки про утвердження династичного престижу, культурних міфів, які впливали на давню Русь, і мають відголоски в сучасності України та Росії.

Найпершим у хронологічному плані й, безумовно, найважливішим для подальшого розвитку Русі був шлюб Володимира Святославича і Анни, сестри імператорів Василя II і Константина VIII. Великий князь Київський був представником однієї з наймолодших династій, яка ще не відійшла від варварства, тому для нього важливо здобути для себе визнання і престиж, співмірні до володінь, адже на той час Русь уже була найбільшою державою Європи. Необхідною умовою для міжнародного визнання було прийняття християнства, однак це межувало з небезпекою визнання залежності від Папи Римського чи імператора Візантії. [12, с. 278-281]. Втім, Македонська династія у той час перебувала в критичному становищі через повстання Варди Фоки, що проголосив себе імператором та взяв велике місто Антіохію. Оскільки араби та грузини підтримали Фоку, а болгари за підтримки німецького імператора просувалися вглиб Балкан, ромеї могли надіятися лише на допомогу руського князя, який натомість міг ставити будь-які умови. Наприкінці 987 р. був створений союз, про який згадує